

## Vilniaus žemaičių kultūros draugija surengė Žemaičių vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus metų minėjimą



Vyskupo Motiejaus Valančiaus paminklas Varniuose (Telšių r.). Bonifaco Vengalio nuotrauka

Šių metų balandžio 21 d. Vilniaus žemaičių kultūros draugija (VŽKD) į Vilniaus kultūros centro Didžiąją salę, kur vyko Žemaičių vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus metų minėjimas, sukviėtė gausų būrį žemaičių ir jų prietelių. Tą vakarą susirinkusieji, kaip įprasta šios draugijos nariams, pradėjo daina „Kur Šatrija, Rambynas“. Ją iškilmingai užvedė Vitalijos Brazaitienės vadovaujami sostinės žemaičių folklorinio ansamblio „Tyklė dainininkai“. Draugijos pirmininkas dr. Bonifacas Vengalis pasveikino susirinkusiuosius ir pristatė svečius. Vėliau vakarą vedė draugijos narė, buvusi varniškė Rimantė Šalaševičiūtė. Renginyje dalyvavo grupė LR Seimo laikinosios žemaičių grupės atstovų. Renginio dalyvius pasveikino LR Seimo pirmininko pavaduotoja Aušrinė Norkienė, Užsienio

reikalų komiteto pirmininkas Remigijus Motuzas, Laikinosios žemaičių grupės pirmininkė Violeta Turauskaitė, Seimo kancleris Algirdas Stončaitis ir Etninės kultūros globos tarybos pirmininkas Virginijus Jocys. Nepakartojamo žavesio renginiui suteikė Arūno ir Vaidos Gedminų vadovaujami Telšių rajono Varnių Motiejaus Valančiaus gimnazijos neformaliojo vaikų švietimo būrelis „Iš močiutės skrynios“ mokiniai. Naudodamiesi proga Varnių seniūnas Rolandas Bružas ir gimnazijos direktorius Egidijus Stonys įteikė vyskupo Motiejaus Valančiaus metų apdovanojimą VŽKD Tarybos narei Rimantei Šalaševičiūtei. Pranešimą tema „Vyskupo Motiejaus Valančiaus diplomatija“ perskaitė Telšių vyskupas Algirdas Jurevičius, Varnių parapijos klebonas kanauninkas Andriejus Sabaliauskas – pranešimą „Vyskupo Motiejaus Valančiaus veiklos atgarsiai mūsų dienomis“, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorė prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė – „Motiejus Valančius ir literatūra“.

Vyskupas A. Jurevičius kalbėdamas priminė, kad M. Valančių žemaičių vyskupu paskyrė 1850m., po to, kai 1849 m. šiai vyskupystei buvo priskirti 8 Vilniaus vyskupijos dekanatai (Kauno, Panevėžio, Ukmergės, Utenos, Obelių, Zarasų, Kuršo ir Žiemgalos). Juose buvo 94 parapijos ir 7 vienuolynai. Vyskupystė apėmė Kauno ir Kuršo (Latvija) gubernijas. Pagal katalikų ir bažnyčių skaičių Žemaičių vyskupystė tada buvo viena didžiausių Rusijos imperijoje.

Numalšinus 1863 m. sukilimą, caro valdžios nurodymu M. Valančius iš Varnių buvo perkeltas į Kauną. Yra likę įrašų, rodančių, kad M. Valančius nerėmė sukilimo ir netgi už lojalumą carinei valdžiai bei nepritarimą sukilimui buvo gavęs apdovanojimą. Jo giliu įsitikinimu 1863 m. sukilimas nebuvo tinkamai paruoštas, o ir patys sukilėliai neturėjo aiškaus tikslo. Tuo metu būta daugiau emocijų, negu siekiamybės atsikratyti carinės valdžios jungo ar sukurti savo valstybę. Vyskupas manė, kad sukilėliai nepajėgs įgyvendinti savo strateginių tikslų, nes liaudis tam dar ne-

buvo tinkamai subrendusi, todėl jis ir stengėsi elgtis lyg koks diplomatas – tarpininkas tarp caro valdžios ir sukilėlių. Jo misija buvo palaikyti ryšį su okupacine caro valdžia ir tuo pat metu kiek tai įmanoma padėti sukilėliams, bet to neparodant viešai.

Iškeltas į Kauną M. Valančius suprato, kad buvimas vyskupystės centre yra savotiškas laimėjimas tiek bažnyčiai, tiek ir lietuvybei, nors daugelis mūsų esame susidarę nuomonę, kad iš Varnių jis išvyko kaip nelaimingas tremtinys. Kaune vyskupas atsidūrė politinių, kultūrinių informacijos srautų sukuryje ir kaip tik ten jam atsivėrė kur kas platesnės galimybės ganytojiškai ir švietėjiškai veiklai. Įsigaliojus spaudos draudimui M. Valančius suorganizavo lietuviškų knygų spausdinimą Tilžėje ir jų gabenimą į Lietuvą. Jam pritariant 1865 m. pradėti leisti kontrafakciniai leidiniai (knygos, kuriose būdavo nurodomi suklastoti leidimo metai, t. y. metai iki lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis uždraudimo).

Pranešėjo nuomone, M. Valančius neturėjo vilties, kad sukilėliai galėtų ką nors iš esmės pakeisti. Jo supratimu, norint Lietuvai šviesesnės ateities pirmiausiai reikėjo šviesti liaudį, duoti jai išsilavinimą, leisti pajusti savo tapatybę, susidaryti laisvės viziją ir tik po to mąstyti apie tolimesnius tikslus ir carinio jungo nusimetimą. Dėl to M. Valančius itin didelę dėmesį skyrė lietuvių religinio, tautinio ir intelektualinio potencialo ugdymui. Supratęs, kad reikia pradėti nuo tvirtų pamatų kūrimo – vaikų švietimo, jis 1868 m. parašė pirmąją lietuvišką vaikams skirtą knygelę-elementorių („Vaikų knygelė“). Ne kas kitas, o kaip tik tie žmonės, kurie buvo užaugę su ta „Vaikų knygele“ ir išmokę iš jos gimtosios kalbos bei meilės savo kraš-



Prie mikrofono – Telšių vyskupas Algirdas Jurevičius. Kęstučio Puloko nuotrauka

tui, atėjus laikui, ir pasirašė Vasario 16-osios aktą.

Savo pasisakymą vyskupas A. Jurevičius baigė apibendrinimu: „Diplomatiškas yra tas žmogus, kuris moka prakalbinti beraštį valstietį, išdidų inteligentą, kvailą žandarą ir net mažą vaiką. Taigi, toks ir buvo didysis žemaičių „piemu“ – vyskupas Motiejus Valančius“.

Kanauninkas A. Sabaliauskas pažymėjo, kad vyskupo Motiejaus Valančiaus įdirbis išlieka reikšmingas ir mūsų laikais. Jam labiausiai rūpėjo tikėjimo dalykai. Jis ir šiandien mums yra puikus pavyzdys, kaip reikia mylėti Dievą ir Bažnyčią.

(Nukelta į 62 p.)



Renginio dalyviai. Bonifaco Vengalio nuotraukos





Prie mikrofono – Varnių parapijos klebonas kanauninkas Andriejus Sabaliauskas. Bonifaco Vengalio nuotrauka

M.Valančius daugybę kartų yra sakęs: „Kiekvieną dieną galvok apie 4 amžinus dalykus: „smertį“, „sūdą“, „peklą“ ir dangų“. Vyskupui rūpėjo, kad būtų ugdomi dori, tikintys žmonės. Jis dažnai sakydavo, kad gyventojus reikia išmokyti skaityti, rašyti, skaičiuoti ir kalbėti žmogiška kalba. M.Va-



Prof. dr Aušrai Martišiūtei-Linartienei dėkoja Vilniaus žemaičių kultūros draugijos pirmininkas Bonifacas Vengalis

lančiaus raštuose nėra jokių užuominų, žmonės turėtų šnekėti žemaitiškai, aukštaitiškai, suvalkiečiaiškai, latviškai, latgališkai ar kokia nors kita kalba. Jis sakė, kad reikia šnekėti žmogaus kalba ir būtinai gimtąja motinų tarme. Pranešėjas pažymėjo, kad visa tai yra labai svarbu šiandien, kai pasidarė vos ne madinga, užmiršus savąsias šaknis, vaizduoti pasaulio piliečius. Norėdami išlikti turime būti savimi. M. Valančius pralaužė ledus į bažnyčios gyvenimą. Iki jo bažnyčia buvo sulenkinta, surusinta ir labai stipriai subajorinta.

„Turime Daukanto aikštę Vilniuje, bet pagalvokim, ar eilinis vyras nuo Skuodo būtų galėjęs tapti tuo didžiuoju Simonu Daukantu, jei ne M.Valančius. O juk jis Simoną šelpė, rėmė, pas save apgyvendino, padėjo išleisti jo Raštus“.

M. Valančiaus atminimas šiais laikais daug kur įamžintas. Šiandien ne vienai švietimo įstaigos yra suteiktas vyskupo M. Valančiaus vardas: turime M. Valančiaus gimnaziją Varniuose, M. Valančiaus progimnaziją Nasrėnuose, jose žemaitiškai besirokuojančius valančiukus ir dar yra daug kitų įstaigėlių, pavadintų M. Valančiaus vardu.

M. Valančiaus švietėjiška dvasia išliko gyva netgi tamsiaisiais sovietiniais laikais. Kaip tik tada pavyko išleisti dalį M. Valančiaus rašytinio palikimo – buvo išspausdinta ir „Palangos Juzė“, knygelės suaugusiems ir vaikams.

M. Valančiaus „Žemaičių vyskupystė“ – vienas svarbiausių veikalų, be kurio neišsiverčia nė vienas istorikas net ir šiandien. Turime būti dėkingi Lietuvos literatūros ir tautosakos institutui, kuris baigia sutvarkyti ir išleisti likusius M. Valančiaus raštus.

Savo pasisakymą kanauninkas baigė tokiais žodžiais: „Būkim kaip bitelės, kurios, pasak Valančiaus, ir iš smirdančių, ir iš kvepiančių gėlių suneša saldų, atgaivingą medų. Dabartis, nors ir kitokia, bet mūsų visų tikslas – siekti, kad Motiejaus Valančiaus dvasia būtų gyva ir šiandien“.

Prof. dr. A. Martišiūtė-Linartienė informavo, kad Vilniuje, Petro Vileišio rūmuose, kur veikia Lietuvos literatūros ir tautosakos institutas, yra saugomas Petro Rimšos sukurtas M. Valančiaus biustas. Jis buvo eksponuojamas pirmojoje lietuvių dailės parodoje 1907 metais. Šiame institute taip pat yra saugomi M. Valančiaus rankraščiai. Šiomet, Motiejaus Valančiaus metais, institutas

pakartotinai išleis M. Valančiaus „Vaikų knygelę“. Yra išlikęs vienintelis anuometine M. Valančiaus kalba parašytas pirmojo šios knygelės leidimo egzempliorius. Jis dabar saugomas Poznanės universiteto archyve. Šiame leidinyje yra išspausdinta ir Mikės Melagėlio istorija. Pasirodo, kad visuose vėlesniuose šios knygelės leidimuose M. Valančiaus parašyta šios istorijos pabaiga nėra išspausdinta. O joje M. Valančius buvo parašęs kad už neklausymą Mikė Melagėlis gavo rykščių, bet po to pats išmoko skaityti. Įsigijęs daug knygų jis pasidarė muzikos instrumentus, grojo bažnyčioje ir netgi pradėjo gyventi geriau bei doriau už savo tėvą. Istorijos pabaigoje buvo dar ir toks paties M. Valančiaus pamąstymas: „O, jei šis vaikelis būtų turėjęs gerus mokytojus, koku dideliu žmogumi jis būtų užaugęs!“

Profesorė pažymėjo, kad visus svarbiausius M. Valančiaus kūrinius galima rasti šešiuose M. Valančiaus Raštų tomuose, kurie išleisti 2001–2013 metais.

Leidinyje „Žemaičių vyskupystė“ Valančius rašo apie žemaičius kaip apie atkaklius ir nepailstančius laisvės gynėjus. Personažas Antanas Tretininkas iš „Paaugusių žmonių knygelės“ yra pavyzdys tobulo mokytojo, kuris stebėtinai įžvalgiai pataria, ką ir kaip reikėtų perduoti savo mokiniams, pavyzdys.

Pranešėja taip pat priminė, kad daug pagiriamųjų žodžių M. Valančiui yra pasakęs An-



Koncertuoja Arūno ir Vaidos Gedminų vadovaujamo Telšių rajono Varnių Motiejus Valančiaus gimnazijos neformaliojo vaikų švietimo būrelis „Iš močiutės skrynios“ nariai. Kęstučio Puloko nuotrauka



Renginiui baigiantis bendrai nuotraukai ir dainai į sceną kilo jo svečiai ir organizatoriai. Dainą užvedė Vilniaus žemaičių folkloro kolektyvo „Tyklė“ vadovė Vitalija Brazaitytė. Kęstučio Puloko nuotrauka

tanus Baranauskas, Juozas Tumas-Vaižgantas, Jonas Mačiulis-Maironis Kazys Boruta ir nemažai kitų žymių lietuvių rašytojų. Beje, nedaug kas žino, kad jauniausiam Lietuvos literatūros klasikui Vytautui Mačerniui M. Valančiaus asmenybė ir kūryba padėjo atrasti Vakarų kultūrą.

Apibendrinama savo pasisakymą A. Martišiūtė-Linartienė pažymėjo, kad „Motiejus Valančius mums duoda labai aiškią gėrio ir blogio sampratą, o tuo pačiu ir tikėjimą pasaulio šviesos pergale. Literatūrai galima priskirti viską, ką tik yra parašęs Motiejus Valančius. Keliuokime ir džiaukimės, kad turime tokį lobį ir didžiukimės, kad jis yra iš mūsų krašto“.

*Tekstą parengė Bonifacas Vengalis*